

ЩО Ж ТАКЕ ЯКІСТЬ ОСВІТИ?

АНОТАЦІЯ

Харківська А. А. Що ж таке якість освіти? У представленій вище статті акцент зроблено на з'ясуванні, аналізі та систематизації проблем і суперечностей між сучасним станом якості освіти й новими вимогами до підготовки фахівців; обґрунтовано важливість контролю якості освіти та доцільність його вдосконалення; визначено шляхи впровадження контролю у сучасну практику ВНЗ.

Ключові слова: якість освіти, педагогічна діяльність викладача, контроль якості освіти, стандарти вищої професійної освіти, професійна освіта, кваліфікаційні вимоги до фахівця.

SUMMARY

Kharkivska A. A. What such quality of education? In the article presented higher an accent is done on finding out, analysis and systematization of problems and contradictions, between the modern state of quality of education and new requirements to preparation of specialists; grounded importance of control of quality of education and expedience of his perfection; certainly ways of introduction of control in modern practice of Institute of higher.

Key words: quality of education, pedagogical activity of teacher, control of quality of education, standards of higher professional education, trade education, qualifying requirements to the specialist.

Постановка проблеми. Освітня система, що не розвиває здатності застосовувати знання у різних ситуаціях, зростання творчого потенціалу, не може розглядатися якісною, ефективною освітньою системою.

У рамках євроінтеграції поняття «якість освіти», будучи характеристикою філософською, вміщує економічні, соціальні, пізнавальні та культурні аспекти освіти й сприймається як всезагальна інтегральна характеристика результатів освітньої діяльності. Досягнення високої якості забезпечується органічним поєднанням

управлінської діяльності (задаються цілі, зміст і характер управлінських впливів), педагогічної діяльності викладача і діяльності студента.

Контроль якості освіти включає в себе оцінку програм ВНЗ, зовнішні та внутрішні відгуки, оцінку з боку студентів і роботодавців, систему ліцензування, акредитації та атестації. Еталоном якості служить Державний стандарт вищої професійної освіти. Це нормативний документ, який визначає структуру і зміст вищої освіти з певного напрямку підготовки і спеціальності. Але разом з тим зазначимо, що гарантію якості повинен давати не підсумковий контроль, а добре продуманий процес навчання студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ініційована урядовими рішеннями практика організації контролю якості освіти дала імпульс для розробки відповідних теоретичних концепцій, стала основним чинником стійкого зростання інтересу вчених до даної проблеми. У наш час стосовно проблем якості освіти загальна кількість публікацій рахується тисячами; більше десяти років тому їх було значно менше.

Як свідчить аналіз наукової літератури, окремі питання якості освіти, що тісно пов'язані з проблемою нашого дослідження, широко висвітлено у науковій літературі. Зокрема, вагомий внесок зробили С. Анісімов, Є. Ануфрієв, А. Арнольдів, Е. Баллер, Л. Буєва, Є. Бистрицький, В. Грехнев, А. Гусейнов, В. Ларцев, В. Малахов, Е. Маркарян, А. Москаленко, Ю. Турчанінова, З. Файнбург, І. Фролов. Теоретико-методологічні основи ціннісної проблематики у царині освіти визначили у своїх працях І. Бех, Л. Ваховський, О. Вишневський, В. Галузинський, П. Ігнатенко, М. Євтух, І. Зязюн, В. Кремень, В. Крижко, М. Никадров, З. Рявкін, О. Сухомлинська, В. Ткаченко. Необхідність якісного наповнення змісту педагогічного процесу у сучасних закладах освіти обґрунтовано С. Гончаренком, Ю. Мальованим, В. Зінченком, Л. Єрагпнжієвою, Є. Ямбургом. Окремі аспекти контролю якості освіти у професійній підготовці майбутніх педагогів розкрито у працях Н. Асташової, В. Гриньової, І. Ісаєва, В. Серикова, В. Сластьоніна.

Постійно розробляють нові ідеї в галузі оцінювання та вимірювання навчальних досягнень учасників навчально-виховного процесу такі вітчизняні педагоги як, І.Вакарчук, Л.Гриневич, О.Локшина, І.Прокопенко, С.Раков, О.Сидоренко. Проблема моніторингу якості функціонування системи освіти, її окремих складових, результатів навчальних досягнень учнів розглядається в працях зарубіжних авторів: Ф.-М.Жерар, А.Забульоніс, Г.Ковальова, Е.Красновський, Л.Краснокутська, К.Краснянська, А.Майоров, Є.Михайличев, Ю.Нейман та ін.

Проте аналіз наукової літератури свідчить про те, що проблема визначення контролю якості освіти в умовах євроінтеграції загалом досліджено недостатньо.

Зокрема, у нашій країні лише у 2008 р. проведено 17 міжнародних, 7 всеукраїнських наукових і науково-практичних конференцій та 4 семінари, присвячених питанням якості освіти [3], [4]. Вони пройшли у 15 містах, 25 класичних і педагогічних університетах [5]. Так, наприклад, автор особисто прийняв участь і вступив на пленарному засіданні в Одесі на міжнародній конференції «Формування професіоналізму майбутнього фахівця в контексті вимог Болонського процесу» з доповіддю «Створення фаворабельних умов адаптації майбутніх фахівців до кредитно-модульної системи»[6,52-53].

Метою статті є аналіз загальної концепції якості освіти та визначення шляхів підвищення контролю якості освіти і його впровадження у сучасну практику ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Якісна освіта – це основа успішного розвитку науки, економіки, культури і, зрештою, моралі будь-якої держави. Єдина можливість забезпечення високоякісної освіти на всіх етапах та рівнях – це отримання вичерпного знання про стан освіти, тобто отримання повної, об'єктивної, релевантної, адекватної, точної інформації, що дасть можливість на підставі оцінювання приймати ефективні управлінські рішення.

Слід зазначити, що контроль та оцінка якості освіти зумовлюються низкою питань, які потребують вирішення:

1. Відсутність тезауруса.

2. Стабільність і мінливість освіти.
3. Виділення якості професійної освіти.
4. Теоретичне і практичне навчання.
5. Стандарти оцінки викладача і кваліфікаційні вимоги до фахівця.
6. Навчання професійним дисциплінам та практика вирішення стандартних професійних завдань.
7. Гуманістичний і технологічний підходи до оцінки якості освіти студента.
8. Володіння випускником фундаментальними знаннями і слабка готовність виконувати професійні обов'язки.

Розглянемо їх детальніше.

1. *Відсутність тезауруса.* На наш погляд починати треба з вивчення термінології, що використовується в європейських країнах у сфері якості, контролю, оцінки й акредитації якості, вимог до результатів освіти, визначення рівнів, дескриптів кваліфікації, тобто понятійного поля з погляду орієнтації на якість освіти.

Не можна не відзначити різноманітність і багатоплановість думок відносно словосполучення "оцінка якості освіти". Не дивлячись на його масове використання, немає загального понятійно-категоріального апарату проблеми "оцінка якості освіти".

Вирішення цього протиріччя почнемо з розгляду терміну "освіта". Аналіз публікацій дозволяє виділити наступні основні значення цього терміну .

Духовне обличчя людини, яке складається під впливом моральних і духовних цінностей, що є надбанням її культурного кола, а також процес виховання, самовиховання, впливу, шліфування, тобто процес формування обличчя людини. При цьому головним є не обсяг знань, а поєднання останніх з особистісними якостями, вміння самостійно розпоряджатися своїми знаннями [2,241]

Освіта це: сукупність знань здобутих у процесі навчання.//рівень, ступінь знань, здобутих у процесі навчання; освіченість; піднесення рівня знань; навчання.//процес засвоєння знань; загальний рівень знань (у суспільстві, державі

тощо.)//система навчально-виховних заходів//система закладів і установ, через які здійснюються ці заходи [1,681].

За означенням, прийнятим XX сесією Генеральної конференції ЮНЕСКО, під освітою розуміється процес і результат удосконалення здібностей і поведінки особистості, при якому вона досягає соціальної зрілості та індивідуального зростання.

Значення, в якому поняття «освіта» вживається зараз, усталилося наприкінці XVIIIст., особливо під впливом Гетте та неогуманістів, і означало тоді загальний духовний процес формування людини на противагу виховним методів прихильників просвітителів. З цього часу дане поняття набуло більш широкого значення.

Розглядаючи зазначені вище аспекти поняття "освіта", бачимо, що кожен аспект виражає ту або іншу особливість терміну "якість освіти", основа якої - освіта конкретної людини. Саме вона є суспільною і індивідуальною цінністю, соціальною та особистісною задачею, для вирішення якої створена система освіти. Узагальнюючи, можна запропонувати дозвіл проблеми оцінки якості освіти здійснювати в рамках психології освіти людини .

2. Стабільність і мінливість освіти. Освіта відноситься до однієї з основних властивостей життя людини, яке є, з одного боку, системою стійких, незмінних, статичних знань, а з іншої - системою мінливих, динамічних особливостей особи. Якість освіти людини у конкретний момент часу є якість знань отриманих у процес навчання.

У наш час вища освіта має задовольняти найрізноманітніші очікування, й від цього залежить його успіх або невдача. Сучасне суспільство дуже мобільне, і в цій ситуації зростає важливість вищої освіти як фактору вертикальної соціальної мобільності. Люди переїжджають, змінюють роботу, напрям навчання і т. ін. Вища освіта може сприяти цим процесам, а може гальмувати їх. Саме тому так важливо переосмислити якість вищої освіти та знайти нові вирішення проблем не тільки на державному, але й на міжнародному рівні.

3. *Виділення якості професійної освіти.* Людина може успішно виконувати професійну діяльність, якщо вона володіє засобами її здійснення, усвідомлює варіанти наслідків, має здібності до її реалізації - що свідчить про якість професійної освіти. Компонентами якості освіти є понятійно-образна інформація про світ і "схеми" розумових дій, що склалися протягом життя та керують витяганням, перетворенням, примноженням і практичним використанням цієї інформації.

Основні параметри якості професійної освіти:

- освоєні фахівцем фундаментальні моделі вирішення професійних завдань;
- набуті здібності та досвід, необхідні для вирішення професійних завдань і елементарних професійних проблем;
- навички користування дослідницькими методами у розробці проектів вирішення завдань у професійній сфері.

Якість професійної освіти у цілому полягає, з одного боку, в окремих якостях, а з іншого - є системою, покликаною вирішувати конкретні професійні завдання. Тому основною єдиною ланкою, яка пов'язує окремі параметри є загальна професійна задача.

4. *Теоретичне і практичне навчання.* Аналізуючи державні стандарти вищої педагогічної освіти, зазначимо, що основою системи вищої освіти є теоретичне, направлене на уміння діяти у конкретній професійній ситуації, а не практичне навчання. У вітчизняному державному стандарті вищої професійної освіти відсутній опис зв'язку і послідовності реалізації окремих дисциплін з кваліфікаційною характеристикою випускника і вимогами до професійної підготовленості фахівця.

Таким чином, держава не ставить перед традиційною дисципліною інтегровані цілі та завдання. Метою вивчення дисципліни є не формування потреби і умінь надалі використовувати її науковий зміст, а лише фактографічне засвоєння наукових відомостей, найчастіше - на рівні запам'ятовування.

5. Стандарти оцінки викладача і кваліфікаційні вимоги до фахівця. З окремої учбової вузівської дисципліни результати її освоєння студентом встановлюються викладачем, виходячи з власних уявлень про контроль результатів навчання, а не з інтегрованих уявлень про кваліфікацію фахівця.

Як наслідок, викладачі вузів транслиують фундаментальні моделі та методи наукового дослідження і мало навчають використовувати науковий потенціал як методологічний інструмент цілісного дослідження тих або інших професійних ситуацій. Педагогічна і наукова діяльність викладачів інституту мало пов'язана з майбутньою професійною роботою випускників.

На наш погляд, педагогічна майстерність і творчість викладачів вузів повинна залежати від характеру взаємодії педагогічної діяльності з науковою, а також з професійною діяльністю майбутнього фахівця. На жаль, у реальності така взаємодія найчастіше відсутня.

6. Навчання професійним дисциплінам і практика рішення стандартних професійних завдань. Студент, зазвичай, у недостатній мірі озброєний як загальною інформацією про зв'язки навчання і основних професійних завдань, які йому належить вирішувати у професійній діяльності, так і приватною - про зміст і форми самопідготовки, про організацію учбового процесу тощо.

7. Гуманістичний і технологічний підходи до оцінки якості освіти студента. Не дивлячись на відсутність понятійно-категоріальної основи оцінки якості освіти, у багатьох вузах розробляються окремі елементи системи внутрішньої оцінки якості освіти. У більшості країн Європи спостерігається розвиток національних систем зовнішньої оцінки якості освіти. Таким чином, у державних вузах більшість зусиль направлена на створення внутрішньої системи оцінки якості підготовки фахівців, у європейських – зовнішньою.

Спостереження дозволяють виділити два основні підходи до оцінки якості освіти. Перший підхід - гуманістичний - орієнтований на забезпечення потреби

навчаємого в об'єктивній оцінці якості його освіти. Другий підхід - технологічний - направлений на технологію оцінювання.

У рамках гуманістичного підходу як критерій якості освіти дослідники виділяють рівень самореалізації особи у діяльності, що включає в себе професійну, трудову та інші діяльності. Оцінка якості освіти призначена для об'єктивної фіксації результату підготовки фахівця, яка потрібна як студентові, так і викладачеві. Прибічники гуманістичного підходу виступають проти зміни традиційних форм оцінювання.

При гуманістичному підході можлива й необхідна участь студентів в оцінюванні якості викладання, оскільки студенти, вивчивши учбову дисципліну, бачать більше, ніж будь-хто, як зв'язані якість викладання та зміст навчання. Студенти більше кого-небудь зацікавлені у вдосконаленні якості навчального процесу, оскільки їм потрібні якісні знання, досвід і здібності.

Прибічники технологічного підходу основними критеріями якості освіти вважають зовнішні показники: успішність, умови організації освітнього процесу, число наукових досліджень тощо. Студент, що навчається за таким підходом, розглядається перш за все як "сировина" для освітньої установи, і лише потім як споживач якості освіти, що стоїть в одному ряді з рівнозначними споживачами - підприємствами, організаціями, державою. Основне призначення системи освіти у даному випадку полягає у виявленні та забезпеченні реальних потреб споживачів освіти шляхом відбору якісної "сировини" і доведення його до якісного "продукту".

Однією з особливостей технологічного підходу є, що традиційні іспити і заліки вважаються не ефективними. Як тільки студент пройшов вхідний тест (тобто був прийнятий), будь-який провал у завершенні програми даного рівня повинен розглядатися як дефект якості утворення вузу: або вхідні випробування були непридатними, або якість викладання дисциплін у вузі не враховує певні проблеми студентів, тому краще кожен семестр вибрати випадкові декілька студентів для випробувань, щоб визначити якість процесу навчання, чим проводити постійні

контрольні перевірки кожного студента по кожному з курсів у кожному семестрі - це дуже великий об'єм перевірок.

При технологічному підході участь студентів в оцінці якості викладання виключена, оскільки студенти самі ще не опанували учбову дисципліну, тому не мають критерію для оцінювання.

Загальне для кожного підходу полягає у тому, що оцінка якості освіти (результату і процесу) повинна здійснюватися за однозначними, зрозумілими і особливими вагомими для студента, викладача критеріям. Лише за цих умов можна розраховувати на зацікавлену участь студента в опануванні способів розв'язання професійних завдань, на високий рівень самореалізації випускника вузу в трудовій діяльності. Студент має бути забезпечений як загальною інформацією про зв'язки навчання і основних професійних завдань, які йому належить вирішувати у професійній діяльності, так і приватною - про зміст й форми самопідготовки, про організацію учбового процесу тощо.

8. *Володіння випускником фундаментальними знаннями і слабка готовність виконувати професійні обов'язки.* Випускник вузу у достатній мірі володіє фундаментальними знаннями професії і здатністю здійснювати дослідницьку діяльність, але не готовий до виконання професійних обов'язків, ефективно діяти у конкретній професійній ситуації. Рішення цих протиріч доцільно почати з: розробки моделі результату вузівської підготовки фахівця; проектуванні системи оцінки якості освіти; створенні понятійно-категоріального апарату проблеми "оцінка якості освіти"; здійсненні активного маркетингу ринку праці, а особливо потреби кадрів за університетськими спеціальностями; створенні системи додаткової освіти по спеціальностях; розробки методичного забезпечення різного вигляду практик; виданні посібників для самостійної роботи студентів для опанування окремих дисциплін і професії в цілому; опису стандартних професійних завдань для кожної спеціальності і універсальних принципів, методів і підходів до їх рішення.

Висновки. Отже, потреба у підвищенні контролю за якістю освіти актуальна, життєва ми розглянули лише кілька важливих аспектів цієї багатогранної проблеми контролю якості освіти. Якість освіти людини у конкретний момент часу є системою отриманих якостей освіти. Якість професійної освіти в цілому полягає, з одного боку, в окремих якостях, а з іншого - є системою, покликаною вирішувати конкретні професійні завдання. Тому основною єдиною ланкою, яка пов'язує окремі параметри є загальна професійна задача.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови/Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.;Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. - Київ: Либідь, 1997.- 376с.
3. Лист МОН України від 25.01.08 №1/9-38 «Про організацію і проведення конференцій та семінарів з проблем вищої освіти і науки у 2008 році».
4. Лист МОН України від 23.01.08 №1/9-33 «Про організацію і проведення науково-практичних конференцій та семінарів молодих учених і студентів у 2008 році».
5. План проведення науково-методичних конференцій та науково практичних семінарів з проблем вищої освіти і науки в системі МОН України на 2008 рік / Уклад.: С.П.Юдіна, Т.М.Дорошенко.-К.: Знання, 2008.-104с.
6. Формування професіоналізму майбутнього фахівця в контексті вимог Болонського процесу. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (Одеса, 22-23 травня 2008р.). – Одеса: ОУН імені І.І. Менчикова, 2008. – 329с.

РЕЗЮМЕ

Алла Анатоліївна Харківська. Що ж таке якість освіти.

У представленій вище статті акцент зроблено на з'ясуванні, аналізі та систематизації проблем і суперечностей між сучасним станом якості освіти й новими вимогами до підготовки фахівців; обґрунтовано важливість контролю якості освіти та доцільність його вдосконалення; визначено шляхи впровадження контролю у сучасну практику ВНЗ.

РЕЗЮМЕ

Алла Анатольевна Харьковская. Что же такое качество образования? В

представленной выше статье акцент сделан на выяснении, анализе и систематизации проблем и противоречий, между современным состоянием качества образования и новыми требованиями к подготовке специалистов; обоснованно важность контроля качества образования и целесообразность его совершенствования; определенно пути внедрения контроля в современную практику ВУЗа.

RESUME

Alla Kharkivska What such quality of education? In the article presented higher an accent is done on finding out, analysis and systematization of problems and contradictions, between the modern state of quality of education and new requirements to preparation of specialists; grounded importance of control of quality of education and expedience of his perfection; certainly ways of introduction of control in modern practice of Institute of higher.